

Par bārdzīlītes *Panurus biarmicus* un somzīlītes
Remiz pendulinus ziemošanu Latvijā

Līdz pat 20. gs. vidum bārdzīlītes un somzīlītes izplatības apgabalu ziemeļu robeža tika iezīmēta samēra tālu uz dienvidiem no Latvijas (Воинственский, 1953; Peterson et al., 1954). Atsevišķi ārkārtīgi reti somzīlītes iecelošanās un pat sporadiskas ligzdošanas gadījumi mūsu gadsimta pirmajā pusē Latvija tomēr ir atzīmēti (Tranšene, 1965), bet bārdzīlīte šajā laikposmā sastapta vienīgi kaimiņteritorijās, piem., Lietuvā (Ivānuskas, 1964). Pēdējos 15-20 gados bārdzīlīte un somzīlīte ir izplatījušies ievērojami plašāk gan Eiropā vispār (Houwen, 1967; Göransson, Karlsson, 1973; Olsson, 1975), gan arī Austrumbaltijas apgabalā, ieskaitot Latvijas PSR (Липсберг, 1976). Neiztirzājot šos jautājumus sīkāk, jāpiemin, ka pirmoreiz Latvijā bārdzīlītes ligzdošana pierādīta 1972. g. Papes ez., 1974. g. - Liepājas ez., 1975. g. - Engures un Kapiera ez. Ievērojams ligzdojošo pāru skaits pieaugums atzīmēts 1975. g., kad Latvijā ligzdoja jau 50-150 pāru. Bārdzīlītes izplatība Latvijā ir lokāla; tā mīt vienīgi plašos sliktspainos niedrājos mūsu sekļajos piejūras ezeros.

Arī somzīlītei kopš 60. gadu beigām un līdz 1975. g. tika konstatētas vairāk par 20 atradnēm, bet atsevišķos gados Latvijā ligzdoja 100 pāru vai pat vairāk šīs sugas putnu (Липсберг, 1983). Mūsu republikā somzīlīte sastopama vairāk dispersi nekā bārdzīlīte un ir izplatīta galvenokārt pie sliktspainiem, ar niedrēm un krūmāju apaugušiem ezeriem un dīķiem, ievērojami retāk - līdzīgās vietās upju piekrastēs.

Pirms aplūkojam ziņas par bārdzīlītes un somzīlītes ziemošanu republikā, nepieciešams kaut neliels vispārīgs ieskats šo sugu teritoriālajā uzvedībā pēcligzdošanas periodā. Spriežot pēc literatūras (Воинственский, 1953; Spitzer, 1973), Latvijā sastopamās bārdzīlītes pieskaitāmas Austrumeiropas pasugai

Penurus biarmicus ruscicus, kas atšķirībā no nominālformas Penurus biarmicus biarmicus spēj ziemas periodā pilnīgi pārtikt no graudiem (sēklām) un tieši tāpēc pārziemo arī tādos novados, kur mēdz būt liels sals.

Taču arī šī pasuga nav pilnīga nometniece, un atkarībā no konkrētās vietējās populācijas blīvuma izmaiņām, kā arī no niedru Phragmites australis sēklu ražas svārstībām atsevišķos gados noteikta daļa putnu rudenī var aizceļot uz citiem attālākiem novadiem. Šis apstāklis ļauj bārdzīlītes ruscicus formu uzlūkot par tipisku invāzijas putnu (Spitzer, 1974).

Turpretim somzīlīte sava areāla ziemeļu perifērijas joslā neapšaubāmi ir īsts gājputns. To arī apliecina 1972.g. rudenī (septembrī-oktobrī) Papes ez. niedrājos gredzenoto jauno (viengadīgo) somzīlīšu atradumi Čehoslovākijā, VDR un Francijā - attiecīgi 880 km DR, 890 km RDR un 1550 km RDR virzienā. Tomēr jāievēro apstākļi, ka šo putnu vietējā izcelsme nebija droši pierādīta, jo viņi visi noķerti ar tīkliem jau kā apkārtklejojoši īpatņi, nevis gredzenoti ligzdā.

Somzīlītes pamatbarība ziemā ir niedru sēklas, un tas ļauj nelielai daļai putnu palikt pārziemot plašākajos niedrājos sugas areāla ziemeļu perifērijā.

Konkrētais un samērā plašais materiāls par bārdzīlīšu un somzīlīšu sastopamību Latvijā ziemas periodā ievākts relatīvi nesen, līdz šim nav publicēts, atskaitot vienīgi vispārīgu norādi par šī fakta konstatēšanu (Липсберг, 1983).

Ziņas par abu pētāmo sugu ziemošanu kaimiņrepubliku teritorijās līdz šim bijušas visai trūcīgas, un tām piemītis izteikts gadījuma novērojumu raksturs. Šeit būtu jāpiemin atsevišķi novērojumi par bārdzīlītes sastapšanu ziemas periodā Lietuvā (Гражулявичюс, 1976; Paltanavičius, 1977; Gražulevičius, 1980) un Igaunijā (Meriste, 1980).

Latvijā abu sugu ziemotāju uzskaites veiktas laikā no novembra līdz februārim 1973.-1984.g. republikas pašos lielākajos niedru masīvos Kaņiera, Engures, Liepājas un Papes ez. sēkļu zonās un piekrastēs. Tas ir laikposms, kad rudens migrācija abām sugām jau noslēgusies, un arī pavasarī vēl nav pāradušies pirmie migranti. Šajā nolūkā leknākajās niedrāju zo-

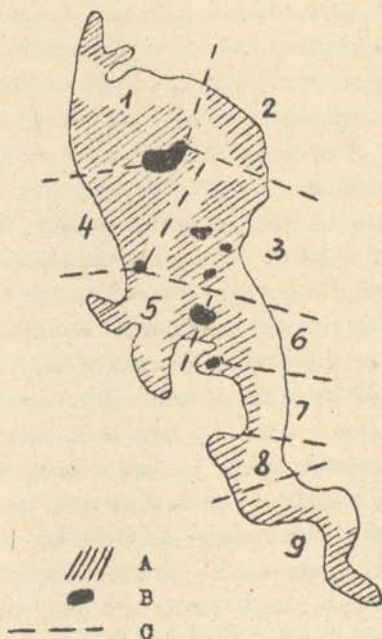
nās, galvenokārt pārvietojoties pa ledu, tika veiktas vienu-
divu dienu ilgas ekskursijas atsevišķu maršrutu veidā. Ja vie-
nā vietā (ezerā) uzskaites veiktas divas dienas pēc kārtas, tad
maršrutā ik dienu iekļauti citi (attali) niedrāju rajoni. Pa-
rasti šādās uzskaitēs piedalījās viens, dažreiz vairāki cilvē-
ki. Taču 1976.g. 29.februārī Engures ez. vienlaicīgi apsekoti
visi galvenie niedrāji. Šajā uzskaitē, kas veikta deviņos
iepriekš iedalītos nosacītos niedrāju rajonos (sk. attēlu), pie-
dalījās pavisam 15 novērotāji. Autors izmanto izdevību, lai
sirsnīgi pateiktos visiem tiem profesionālajiem ornitologiem
un amatieriem - A.Reinbergam un J.Kazubiernim, kā arī U.Berg-
manim, P.Plūmam, A.Eglītīm, E.Eglītīm, A.Graubicam, M.Janaus,
J.Kacam, J.Liepam, A.Mednim, V.Mednei, A.Petriņam, J.Priednie-
kam, V.Rēderam, A.Rēķim, J.Stālidzānam, A.Strazdam un M.Straz-
dam, kas piedalījās bārdzīlītes un somzīlītes ziemas uzskai-
tēs, tādējādi sekmējot arī šī raksta tapšanu.

Uzskaišu maršruti tika pēc iespējas izvēlēti tā, lai, pirm-
kārt, tiktu pilnīgāk apsekotas niedru audzes ar uzskaitāmo
putnu optimālākajiem barošanās apstākļiem, kā arī tās vietas
niedrājos, kur labāk izteiktas niedrāju mozaikveidīgo struktū-
ru veidojošās iezīmes - kanāli, nelielas saliņas, atsevišķas
vecāku un blīvāku augāja ceru joslas u.tml. Bārdzīlīšu un som-
zīlīšu klātbūtne galvenokārt noteikta pēc balss (saucieniem),
kā arī vizuāli. Dažos gadījumos uzskaitāmo putnu klātbūtne no-
teikta pēc to atsaukšanās uz iepriekš speciāli imitētiem šo su-
gu saucieniem, vai arī radot citas skaņas, piem., bungojot pa
plānu skārda kārbīpu.

Turpmāk hronoloģiskā secībā sniegtas visas ziņas par atse-
višķos ezeros uzskaitīto bārdzīlīšu un somzīlīšu skaitu.

Lietoti šādi apzīmējumi un saīsinājumi: M - uzskaitē mar-
šrutā, kas garāks par 1 km, parasti 3-8 km; L - uzskaitē veik-
ta visai lokāli, kādā atsevišķā vietā (cerā) vai maršrutā, kas
īsāks par 1 km; īp. - īpatņi.

I.att. Engures ezera shēma ar galvenajiem niedrāju rajoniem, kur 1976.g. februārī uzskaitītas ziemojošās bārdzīlītes un somzīlītes.

A - niedrāji; B - salas; C - robežlīnijas starp nosacītajiem niedrāju rajoniem (I - 9)

1973./74.g. ziema

1. Papes ez. 20.03.74. (M) Bārdzīlīte: 13-14 īp.(3 oō', 2 ♀♀), Somzīlīte: 5 īp.; 21.03.74. (M) Bārdzīlīte: 3 īp.
2. Liepājas ez. 22.03.74. (M) Bārdzīlīte: 7 īp. (3 oō', 1 ♀)

1974./75.g. ziemā novērojumi nav veikti

1975./76.g. ziema

1. Engures ez. 06.12.75. (M) Bārdzīlīte: 1 īp.; 25.01.76. (L) - 15 īp.; 30.01.76.(L) - 20 īp.; 31.01.76.(M) - 69 īp. (3 oō', 1 ♀). 31.01.76. (M) Somzīlīte: 1 īp.
2. Kapiera ez. 08.02.76. (M) Bārdzīlīte: 40 īp.(13 oō', 7 ♀♀)
3. Liepājas ez. 14.02.76. (M) Bārdzīlīte: 18 īp.(3 oō', 3 ♀♀), 15.02.76. (M) - 26 īp. (5 oō', 2 ♀♀).
4. Papes ez. 16.02.76. (M) Bārdzīlīte: 47 īp. (8 oō', 3 ♀♀); Somzīlīte: 3 īp.
5. Engures ez. 29.02.76. (M) Bārdzīlīte: raj.Nr.1- 9-II īp. (2 oō', 1 ♀); raj.Nr.2- 30 īp.(8 oō', 7 ♀♀); raj.Nr.3- 17 īp.; raj.Nr.4- 29 īp.(5 oō', 6 ♀♀); raj.Nr.5- 9 īp.; raj.Nr.6- 19 īp. (3 oō', 3 ♀♀); raj.Nr.7- 12 īp.(3 oō', 3 ♀♀); raj.Nr.8- 10 īp.; raj.Nr.9- 0 īp.; raj.Nr.1-9 kopā - 135-137 īp.(22 oō', 21 ♀♀).

1976./77.g. ziema

1. Engures ez. 04.01.77. (M) Bārdzīlīte: 5 īp.; Somzīlīte: 3 īp.; 05.01.77. (M) Bārdzīlīte: 3 īp.; 23.01.77.(M) - 29 īp. (3 oō', 1 ♀).
2. Papes ez. 08.-10.02.77. (M) Somzīlīte: 2 īp.
3. Engures ez. 26.02.77. (M) Somzīlīte: 4 īp.
4. Reisa niedrājā. 19.03.77. (M) Bārdzīlīte: 2 īp.
(Vidzemes jūrmala)

1977./78.g. ziema

1. Engures ez. 02.12.77. (M) Bārdzīlīte: 3 īp.; 09,13.12.77. (L) - 3-5 īp.; 14.12.77.(L) - 3 īp.
2. Papes ez. 29.12.77. (L) Bārdzīlīte: 0 īp.; Somzīlīte - 0 īp.
3. Liepājas ez. 01-02.01.78.(L) Somzīlīte; 1 īp.

4. Engures ez. 11.02.78. (M) Bārdzīlīte: 146 īp. (52 ū⁴, 13 ū⁴); Somzīlīte: 1 īp.; 12.02.78. (M) Bārdzīlīte: 2 īp.; Somzīlīte: 4 īp.; 13.02.78. (M) Somzīlīte: 3 īp.

1978./79.g. ziema

1. Engures ez. 25.12.78. (M) Bārdzīlīte: 59 īp. (22 ū⁴, 10 ū⁴); Somzīlīte: 2 īp.; 26.12.78. (M) Bārdzīlīte: 16 īp.; Somzīlīte: 2 īp. 02., 03.02.79. (M) Bārdzīlīte: 1 īp.

2. Kapiera ez. 04.01.79. (M) Bārdzīlīte: 2 īp. (2 ū⁴).

1979./80.- 1981./82.g. ziemās uzskaitē nav veikta, tomēr ir atsevišķi novērojumi, kuri liecina vienīgi par somzīlītes klātbūtni:

1. Liepājas ez. 13.01.80. (L): 3 īp.

2. Engures ez. 18.03.81. (L): 22 īp.

1982./83.g. ziema

1. Engures ez. 24.02.83. (M) Somzīlīte: 25 īp.; 25.02.83. (M) - 19 īp.

2. Kapiera ez. 27.02.83. (M) Somzīlīte: 1 īp.

1983./84.g. ziema

1. Engures ez. 13.01.84. (M) Somzīlīte: 2 īp.;

2. Kapiera ez. 26.02.84. (M) Somzīlīte: 0 īp.

Tātad bārdzīlīte Latvijā sākusi ziemot, domājams, jau 70.g. pirmajā pusē - tūlīt pēc savas izteiktās ekspancijas Austrumbaltijas apgabalā.

Sakarā ar bārdzīlītes apslēpto uzvedību un ziemas periodam raksturīgo relatīvo mazkustību jāpieņem, ka arvien zināma daļa īpatņu paliek neatklāta un neuzskaitīta pat samērā pilnīgi apsektos niedrājos. Tomēr jāatzīmē, ka vairumā gadījumu attiecīgo ezeru niedrāji netika apsekoti visā platībā. Ne mazāk svarīgi ir apzināties, ka šie novērojumi ir veikti visai atšķirīgos meteoroloģiskajos apstākļos un tieši šis faktors var būt izšķirošs uzskaitē. Vējains laiks un sniegunis, nied-

rēs sagūlis sniegs un citi traucējoši apstākļi ievērojami samazina uzskaites efektivitāti vai arī padara to par gluži neiespējamu. Šie novērojumi nav mehāniski arī salīdzināmi savā starpā tāpēc, ka nav veikti iepriekš dabā nospraustu standartmaršrutu ietvaros. Taču visi šie trūkumi neizslēdz iespēju uz iegūtā materiāla pamata izdarīt noteiktus secinājumus.

Relatīvi daudz ziemojošo bārdzīlīšu visos ezeros konstatēts 1975./1976.g. ziemā (janvārī un februārī), kad Kaņiera ezerā vienlaikus uzskaitīti līdz 40 īpatņi, Engures ezerā - līdz 137 īpatņi, Liepājas ezerā - līdz 44 īpatņi un Papes ezerā - līdz 47 īpatņi. Ir pamats pieņemt, ka katrā no šiem ezeriem ziemoja simts līdz daži simti bārdzīlīšu. Pēc autora domām, kas pats veicis uzskaites visos šajos ezeros, kā arī samērojot apsekoto un neapsekoto niedrāju platības un ievērojot vēl citas īpatnības, ziemojošo bārdzīlīšu faktisko attiecību Kaņiera, Engures, Liepājas un Papes ezeros varētu aptuveni izteikt kā 5 : 10 : 3 : 6. Atbilstoši teiktajam un pieņemot, ka Engures ezerā uzturējās ap 200 īpatņi, Kaņiera ezerā to varēja būt ap 100, bet Liepājas un Papes ezeros - attiecīgi 60 un 120 putni: tātad, pavisam kopā - 480 bārdzīlīšu. Noteiktais ziemotāju skaits ir drīzāk ievērojami samazināts salīdzinājumā ar varbūtējo faktisko, nekā pārlieku liels. Pilnīgi drošs ir apgalvojums, ka 1975./76.g. ziemā Latvijā uzturējās vairāki simti bārdzīlīšu, acīmredzot, ne mazāk par 500 īpatņiem, bet, iespējams, arī vairāk.

Engures ezera niedrājos (sk. attēlu) 1976.g. 29.februārī vienlaikus uzskaitītas vismaz 135 bārdzīlītes. Izrādījās, ka šajā vēlīnajā uzskaites datumā bārdzīlītes bija kļuvušas visai grūti novērojamas. Sakarā ar iestājušos silto laiku (spēcīgs atkusnis), bārdzīlītes lielākoties uzturējās niedrāju iekšienē un arī lejā uz ledus (virs tā vietām jau bija izplūdis ūdens), nereti pa pāriem un, šķiet, jau sadalījušās pa ligzdošanas iecirkņiem. Jāteic, ka vairumam novērotāju nebija iepriekšējas pieredzes šīs sugas uzskaitē, kaut arī viņi tika iepazīstināti ar bārdzīlītes klātbūtnes noteikšanas īpatnībām. Tādēļ šīs uzskaites efektivitāti varēja jūtami ietekmēt arī uzskaitītāju

praktiskās pieredzes trūkums. Daži dalībnieki ar šo putnu sugu dabā vispār iepazinās pirmoreiz. Tāpēc uzskaitē nevarēja būt gluži nevainojama un pilnīga. Atbildot uz vienu no uzskaites anketas jautājumiem, proti - dot vērtējumu par uzskaitīto putnu varbūtējo attiecību pret faktiski iespējamo, visbiežāk tika minēti 50 %.

Nākamā, 1976./77.g. ziema ar dziļo sniegu un biežajiem putņiem janvārī-februārī visai nelabvēlīgi ietekmēja uzskaišu rezultātus, paderot par ziemotājiem iegūtās ziņas nepilnīgas. Jādomā, ka bārdzīlītēm šī ziema jau bija postoša. Literatūrā tiek atzīmēts, ka ievērojami samazinājusies bārdzīlītes Zviedrijas populācija (Björkman, Tyrberg, 1982.).

Sākotnējām ziņām decembrī-janvārī par 1977./78.g. ziemu ir izteikts gadījuma raksturs. Vienīgi februāra (II.02.) maršruts Engures ezerā parādīja, ka ziemojošo bārdzīlīšu skaits togad vēl nav bijis pārāk mazs - uzskaitīti 146 putni. Ļoti pamācoši ir turpmākajās dienās šajā pat ezerā veikto divu uzskaišu maršrutu rezultāti - iestājušos slikto laika apstākļu dēļ nav redzēta vairs neviena bārdzīlīte.

1978./79.g. ziemas sākumā - decembrī, Engures ezerā veikto uzskaišu maršrutos bārdzīlītes sastaptas vēl ievērojamā skaitā (05.I2. - 59 īpatņi, 26.I2. - 16 īpatņi). Taču jau 1979.g. janvāra sākumā Kaņiera ezerā uzskaitīti tikai 2 putni, bet Engures ezerā februāra sākumā divu dienu laikā bārdzīlīte vairs nav novērota vispār. Tādējādi pēc vairākām aukstām ziemām 70. gadu otrajā pusē, kas bija raksturīgas ar dziļu sniega segu un samērā zemām temperatūrām, bārdzīlīšu skaits saruka un bargās 1978./79.g. ziemas rezultātā bārdzīlīte bija jau tikpat kā pilnīgi iznīkusī. Turpmākajos gados šī suga mūsu republikā ziemas mēnešos vairs nav sastapta. Līdztekus ir krasī samazinājies Latvijā ligzdojošo bārdzīlīšu skaits. Pēc 1978./79.g. ziemas Latvijā tikai divas reizes droši konstatēta bārdzīlītes ligzdošana: 2I.06.8I. Engures ezerā novērots izvests perējums (A.Petriņa ziņojums) un šajā pašā gadā minētajā ezerā autors atradis ligzdu ar dējumu.

Bārdzīlītes Latvijas populācijas straujais pieaugums, kas atzīmēts 70.gados, kā arī šai sugai labvēlīgie ziemšanas ap-

stākļi minētā laikposma pirmajā pusē nodrošināja kuplu ziemo-
tāju skaitu, kam bija tendence pieaugt. Bārdzīlītes, kas pa-
likužas pārziemot savā ligzdošanas apgabalā, ir ļoti agrīni
ligzdotāji, kuriem pirmie dējumi ir jau martā, bet viena gada
ligzdošanas sezonā tie spēj izvest pat četrus perējumus
(Björkman, 1975). Šīs sugas skaitliskais pieaugums ir eksplo-
zīvs. Ļoti uzskatāms piemērs ir bārdzīlītes Tokernas ezera
(Tåkern) populācijas krasais pieaugums. Šajā ar niedrājiem ba-
gātajā Zviedrijas ezerā, kas atrodas apmēram viēnādos platuma
grādos ar Pērnavu, bārdzīlīte pirmoreiz ligzdojusi 1972.g.
Kopš tā laika Tokernas ezera bārdzīlītes populācija neiedomā-
jami palielinājusies, 1975.g. sasniedzot savu maksimālo lielū-
mu - 5 tūkstošus pāru (Björkman, Tyrberg, 1982). Kaut arī īpat-
ņu skaits bija tik liels, arī Tokernas ezera bārdzīlītes popu-
lācija pēc bargajām 1976./77.g. un 1978./79.g. ziemām kata-
strofāli saruka un 1979.g. tur ligzdoja ne vairāk par 100 pā-
riem bārdzīlīšu.

Somzīlīte ziemā Latvijā sastapta mazākā skaitā nekā bārd-
zīlīte, un diez vai kāda atsevišķa aplūkotā ezera niedrājos uz-
turējās vairāk par dažiem desmitiem šīs sugas īpatņu. Šķiet
arī, ka aukstās ziemas somzīlītēm bija izrādījušās mazāk pos-
tošas. Uz to netieši varētu norādīt tāds fakts, ka somzīlītes
ziemošana, pie tam pat lielākos baros nekā agrāk, tika novē-
rota arī pēc 1978./79.g. nelabvēlīgās ziemas, kad iznīka bārd-
zīlītes. Aukstās ziemas mazāk ietekmē somzīlītes populāciju
kopumā arī tāpēc, ka tās pamatmasa ir īsti migrantī.

Novērojumi liecina, ka ziemojošām somzīlītēm (salīdzināju-
mā ar bārdzīlītēm) ir noteiktas priekšrocības sakarā ar plašā-
ku ziemas barības klāstu. Vairākkārt tika novērots, ka somzī-
lītes barojas ne tikai ar niedru sēklām (nosēžoties "slotiņās"
niedru galotnēs), līdzīgi kā to dara bārdzīlīte, bet arī inten-
sīvi rosās niedrāju "vidējā stāvā", ar knābi atplēšot nost no
niedru stiebrēm to pielapas, kur acīmredzot uzmeklē sasalušos
kukaiņus vai to kūniņas u.c. formas. Bārdzīlītes nekad tur ne-
tika novērotas, kaut gan literatūrā (Björkman, 1975) ir norā-
dīts, ka dažkārt ziemā arī bārdzīlīte barojas ar zirneklveidī-
giem (Arachnidea) un kukaiņiem, piem., kolembolām (Collembola).

Acīmredzot, zirnekļveidīgos un kukaiņus bārdzīlīte spēj iegūt vienīgi labvēlīgos laika apstākļos. Tika novēroti gadījumi, kad "mīkstā" laikā bārdzīlītes lēkā pa ledu vai sniegu un kaut ko uzmeklē un uzlasa. Taču šāda papildu barošanās diez vai būtu iespējama lielā salā, dziļas sniega segas vai puteņu laikā, kad tas ir visnepieciešamāk. Dažkārt dziļa sniega apstākļos un salā tika novērots, ka atsevišķi bārdzīlīšu īpatņi izspurdza no šaurām spraugām sniega kupenās, kas izveidojušās blīvā augājā pie ieputinatām niedru vai vilkvāliņu audzēm. Tāpat novērots, ka atsevišķas bārdzīlītes pēkšņi nozūd kāda šāda veida "sniega alā" vienā vietā, bet vēlāk no jauna parādās "virsu- sē" pavissam citur, vairāku metru attālumā no ieejas. Nav zi- nāms, ko putni meklēja - barību vai patvērumu no sala un vēja. Tā kā dažkārt tas notika, jau vakara krēslai iestājoties, var pieļaut, ka bārdzīlīte var arī pārnakšpot šādās "ejās", kas veidojas blīvos virsūdens augāja ceros zem sniega. Nav šaubu par to, ka šādas "naktsmitnes" var kļūt nakšpotājiem liktenī- gas, snigšanas un puteņu laikā pārvēršoties par sava veida "slazdiem", no kuriem putni veirs neizkļūst.

Ziemotāju uzskaišu gaitā izzināti arī divi dabiskie bārd- zīlītes ienaidnieki šajā gadalaikā: lielā čakste Lanius excu- bitor un zvirbuļu vanags Accipiter nisus. Trijos gadījumos konstatēts, ka bārdzīlīte kļuvusi par lielās čakstes upuri - tika atrastas čakstei tipiskā manierē uz sausiem kārķu za- rīem saspraustas bārdzīlīšu ķermenu daļas vai arī plūkuma tu- vumā iztraucēta pati lielā čakste. Lielās čakstes upuru, bārd- zīlīšu, paliekas konstatētas 12.02.1978.gadā Engures ezerā (2 gadījumi) un 02.02.1979.gadā - turpat (1 gadījums). Zvirbuļu vanags vairākas reizes redzēts, pikējot niedrājā, kur niedru galotnēs barojās bārdzīlītes.

Ю.Липсберг

О зимовке в Латвии усатой синицы

Panurus biarmicus и ремеза Remiz pendulinus

Резюме

Приводятся сведения о наблюдавшихся впервые для Латвии в период с 1973/74 по 1983/84 гг. случаях зимовки усатой синицы и ремеза на озерах Каниера, Энгурес, Лиепаяс и Папес, имеющих обширные заросли обыкновенного тростника Phragmites australis. Усатая синица в зимние месяцы (ноябрь-февраль) в большом количестве (до нескольких сот особей на отдельных озерах) встречалась в начале периода наблюдений и до суровой зимы 1978/79 гг. включительно. В последующие же годы она зимой не была отмечена, а гнездилась лишь в единичных случаях. Ремез зимой встречался в незначительном количестве (от отдельных до нескольких десятков особей), причем в последние годы периода наблюдений даже чаще, чем в первые.

J.Lipsbergs

Wintering of the Bearded Tit Panurus biarmicus and the Penduline Tit Remiz pendulinus in Latvia

Summary

The paper deals with counts of the Bearded and Penduline Tit on great coastal lakes Kapiersis, Engure, Liepāja and Pape during the winters of 1973/74-1983/84. The vast growths of Common Reed Phragmites australis, occur on all lakes mentioned. The wintering of both species was registered for the first time in Latvia. The Bearded Tit was observed in great numbers (to several hundreds on separate lakes) during winter months (November-February) in the initial part of the period, including the hard winter of 1978/79. No wintering birds were observed

there in succeeding years and only singular breeding cases were registered. The Penduline Tit occurred in small numbers (some to several tens of specimens) in winter and more often in the latter part of the period concerned.

LITERATŪRA

- Björkman G. Skäggmesen Panurus biarmicus i Tåkern. - Vår Fågelvärld, 1975, bd 34, N 4, s. 296-310.
- Björkman G., Tyrberg T. The Bearded Tit Panurus biarmicus in Sweden 1965-1979 (summary). - Vår Fågelvärld, 1982, bd 41, N 2, s. 94.
- Göbransson G., Karlsson J. Pungmesen Remiz pendulinus expansion i Europa och dess förekomst i Sverige. - Vår Fågelvärld, 1973, bd 32, s. 107-110.
- Gražulevičius G. Ūsuotoji zylė. - Mokslas ir Gyvenimas, 1980, N 1, p. 33.
- Houwen P.J. Het voorkomen van het baardmantje, Panurus biarmicus (L.) in België tot in het najaar 1966. - Gefaun, 1967, vol. 57, N 2, p. 210-220.
- Ivanauskas T. Lietuvos paukščiai. Vilnius, 1964, t. III. 443 p.
- Meriste A. Roohabekas (Panurus biarmicus) Matsalu roostikus. - Loodusevaatlusi, 1980, N 1, lk. 192.
- Olsson V. Bearded reedling populations in Scandinavia. - Bird Study, 1975, vol. 22, N 2, p. 116-118.
- Paltanavičius S. Kniaupės ilankoje. - Mūsų Gamta, 1977, N 2, p. 19.
- Peterson R., Mountfort R., Hollom P.A.D. A field guide to the birds of Britain and Europe. London; Glasgow, 1954. 318 p.
- Spitzer G. Zur Verbreitung der Formen von Panurus biarmicus in der Westpaläarktis. - Bonner Zool. Beitr., 1973, Bd 24, H. 3, s. 291-301.
- Spitzer G. Zum Emigrationsverhalten der osteuropäischen Bartmeisen (Panurus biarmicus russicus). - Vogelwelt, 1974, Bd 27, N 3, s. 186-194.

Transehe N. Die Vogelwelt Lettlands. Hannover - Böhren, 1965.
232 s.

Воинственский М.А. Семейство синицевые и семейство толстоклю-
вые синицы. - В кн.: Птицы Советского Союза. М., 1954, т.
5, с.725-797.

Гражулявичюс Г. Усатая синица в Литве. - В кн.: Материалы IX
Прибалт. орнитол. конф. Вильнюс, 1976, с. 75-76.

Липсберг Ю. Расширение гнездовых ареалов у ремеза, соловьиного
сверчка и усатой синицы в Прибалтике. - В кн.: Материалы
IX Прибалт. орнитол. конф. Вильнюс, 1976, с. 139-141.

Липсберг Ю.К. Усатая синица и обыкновенный ремез. - В кн.:
Птицы Латвии. Территориальное размещение и численность.
Рига, 1983, с. 172, 177-178.

